

ŠTÁBA PRIŠIBEJEV

„Štábní praporčíku Prišibejeve! Žaloba vás viní, že jste třetího září toho roku slovy i skutky urazil strážmistra Žigina, okresního správce Aljapova, obecního strážníka Jefimova, úřední svědky Ivanova a Gavrilova a dále šest rolníků; tři první jste urazil při výkonu služební povinnosti. Doznáváte svou vinu?“

Prišibejev, vrásčitý poddůstojník pichlavé tváře, se vypne do pozoru a odpovídá chraptivým, přiškrceným hlasem, rozsekává větu na jednotlivá slova, jako by to byly povely:

„Vážený pane smírčí soudce! Zákon předpisuje, že je nutné ověřit si každý případ i z druhé strany. Nejsm viněn já, ale všichni, které jste vyjmenoval. Celá věc se semlela kvůli jedné mrtvole, dej jí pánbůh věčnou slávu. Třetího tohoto měsíce si vyjdeme, jako já a moje žena Anfisa, tiše a v pokoji, ale tu spatříme na břehu sběh všemožné sebranky. Jakým právem se tu shlukli? ptám se. A proč? Je to snad v zákoně, aby lidi chodili jako stádo? A tak zakřičím: Rozchod! Začal jsem lidi rozhánět, aby se rozešli po svých, a dal jsem rozkaz obecnímu strážníkovi, aby je rozehnal.“

„Dovolte, ale vy přece nejste strážmistr ani starosta a rozhánět lidi není vaše věc!“

„Není, není!“ ozývá se ze všech stran soudní síně. „Nenechá na pokoji nikoho, Vaše Blahorodí! Už patnáct let nás sužuje! Od té doby, co přišel ze služby, radši bychom se ve vsi neviděli. Utrápil všechny!“

„Je to, jak říkají, Vaše Blahorodí!“ vmísí se starosta, který má také svědčit. „Kdekdo si stěžuje! Žít vedle něho je nemožná věc! Ať je to při procesí, když jdeme s fanglema, nebo o svatbě, nebo když se například něco přitrefí, všude je slyšet jeho křik, všude dělá kravál, pořád chce něco napravovat. Děti kráká za uši, ženské špehuje, aby z něčeho něco nebylo, jako kdy by byl jejich tchán. Tuhle chodil po seknicích a poroučel, aby nezpívali a nesvítili. Kdepak prý je v zákoně psáno, aby se zpívalo?“

„Počkejte, na vás ještě přijde řada,“ přerušit ho soudce. „Ať pokračuje Prišibejev. Pokračujte, Prišibejeve!“

„Prosím,“ zasípá štába. „Vy račte tvrdit, Vaše Blahorodí, že rozhánět lidi není moje věc. . . Dobrá, prosím. . . Ale co když tropí nepřístojnosti? To se má nechat jen tak, aby lidi dělali psí kusy? Kde je v zákoně psáno, že si lidi můžou dělat, co chtějí? To nikdy nepřipustím, prosím! Jestli je nerozeženu a nedám jim co proto, kdo to udělá? Nikdo v naší vesnici neví, co se patří. Směle můžu říct, Vaše Blahorodí, že já jediný vím, jak jednat s prostým lidem, a jen já, Vaše Blahorodí, všemu rozumím. Nejsm žádný mužik, jsem poddůstojník, správce vojenského skladu ve výslužbě, ve Varšavě u štábu jsem vojákoval, a pak, račte vědět, když jsem dosloužil, dal jsem se k basičům, ale pak mi po nemoci pro slabost přestalo tělo sloužit a celé dva roky jsem dělal školníka na gymnasiu. . . Já vím, co se má a co se nemá, prosím. Ale mužik je obyčejný člověk, ten ničemu nerozumí, a tak ať mě poslouchá, to mu jen prospěje. Tak považte třeba jen ten náš případ. . . Rozháním lidi, protože na břehu v písku leží mrtvola utopenice. Za jakoupak příčinou, ptám se, tady leží? Copak se to patří? A cože strážmistr přihlíží? Pročpak to, povídám, strážmistře, nehlásíš představeným? Možná že se tenhle utopený nebožtík utopil sám, ale možná že ta věc smrdí Sibíří. Možná že je to zločinná vražda. . . Ale strážmistr Žigin na mě nic nedá a jen si pokuřuje. Co to tu máte, ptá se, za komandýra? Kdepak prý jste ho vzali? Cožpak nevíme i bez něho, co máme dělat? To už to asi nevíš, tupče, na to já, když tu stojíš jako dřevo. Já, jako zase on, jsem to už včera hlásil na komisařství. A proč, ptám se, zrovna na komisařství? Podle jakého paragrafu? Je snad na tyhle věci, když se někdo utopí nebo udusí a podobně, je snad na tyhle věci příslušný komisař? Tohle, tvrdím já, je věc trestní, občanská. . . Tady se musí poslat štafetová zpráva panu vyšetřujícímu a soudcům, prosím. A ze všeho nejdřív, povídám, o věci sepsat protokol a poslat ho panu smírčímu soudci. Ale kdepak strážmistr, poslouchá mě a jen se směje. A mužici jakbysmet. Všichni se chechtali, Vaše Blahorodí! Můžu to odpřísáhnout. Tenhle se smál, tamhleten

taky, sám Žigin se smál. Proč se tak ceníte? ptám se jich. A strážmistr na to: Smírčímu soudci prý takové případy nepřísluší. Tahleta slova mě už dopálila. Strážmistře, žes to povídal?“ obrací se štába na strážmistra Žigina.

„Povídal.“

„Všichni slyšeli, jak jsi to říkal před tím obyčejným lidem: Smírčímu soudci takové případy nepřísluší. Všichni jste slyšeli, jak to. . . To mě, Vaše Blahorodí, úplně rozpálilo a zůstal jsem jako opařený. Opakuji, povídám mu, opakuji, ty jeden, cos to řekl! A on si zas vede svou. Tak už se na něj obořím: Jak to, ty si dovoluješ takhle mluvit o panu smírčím soudci? Ty, policejní úředník, si tohle dovoluješ k úřadům? Co? Víš ty, že tě pan smírčí soudce může za tvé nespolehlivé chování, bude-li chtít, udat na gubernském policejním ředitelství? A víš ty vůbec, kam až tě pan smírčí soudce může za takové politické výroky hnát? Nato se ozve tuhle správce: Smírčí soudce, povídá, může jen odtud potud a jinak s tím nemá nic společného. Tomu přísluší jen malé případečky. Zrovna tak to řekl, všichni to slyšeli. . . Takhle se, povídám, opovažuješ zesměšňovat úřady? A to zas pr, povídám, se mnou si dlouho nehraj, nebo se ti špatně povede. To ve Varšavě, nebo když jsem byl na tom chlapeckém klasickém gymnasiu, jak jsem zaslechl něco nepřístojného, už jsem vyhlížel oknem, jestli není nablízku strážník. Haló, jdou sem, vašnosto, stačilo zavolat a všechno mu vypovědět. Ale na koho se má člověk obrátit tady, na vesnici? . . . Popadla mě zlost! Roztrpčilo mě na nejvyšší míru, jak je dneska lid tvrdohlavý a neposlušný. A tak jsem se rozpráh. . . Samosebou že nijak silně, ale jen tak, jak bylo třeba, zlehka, aby ho přešla chuť říkat o vás, Vaše Blahorodí, takové věci. . . Ale strážník se správce zastal. A tak jsem musel i strážníka. . . A už to bylo. . . Dopálilo mě to, ale uznejte, že bez nějaké té rány to ani nejde. Byl by to hřích, hlupákovi jednu nevrazit. A zvlášť když je proč. . . Když se děje něco, co se nepatří!“

„Promiňte, ale na to, zda se neděje něco nepatřičného, má kdo dohlížet. Od toho je tu strážmistr, starosta i strážník!“

„Strážmistr se všeho nedohlídá a pak, strážmistr nerozumí tomu co já!“

„Ale pochopte, že vám do toho nic není!“

„Jak to, prosím? Jak to, že mně do toho nic není? To je moc divné, pěkně prosím. . . Lidi tropí bůhvíco, a mně do toho nic není? To je mám chválit, či co? Tak oni si vám stěžují, že jim zakazují zpívat písně. . . No, a co vidíte na těch písních hezkého? Místo aby něco dělali, tak si zpívají. . . Ba co víc, teď přišlo do módy vysedávat po večerech a svítit. Je čas jít na kutě, ale oni si klábosí a jsou samý žert. Mám to všechno zapsáno, prosím!“

„Co máte zapsáno?“

„Kdo vysedává a svítí.“

Přišibejev vytáhne z kapsy usmolený lístek, nasadí si brýle a čte:

„Kteří sedláci sedají při světle: Ivan Prochorov, Savva Mikiťorov, Petr Petrov, Šustrovová, vdova po vojákově, žije v nemravném, nezákonném svazku se Semjonem Kislovem. Ignat Sverčok se zabývá čarodějnictvím a jeho žena Mavra je vědma a v noci chodí dojit cizí krávy.“

„Tak dost!“ dí soudce a začne klást otázky svědkům.

Štába Přišibejev si vysune brýle na čelo a vyjeveně zírá na soudce, který zřejmě není na jeho straně. Vyvalené oči mu svítí, nos má zčervenalý. Poulí oči na soudce i na svědky a nijak mu nejde do hlavy, proč je soudce tak rozčilený a proč je ze všech koutů soudní síně slyšet hned reptání, hned tlumený smích. Do smrti nepochopí ani rozsudek: měsíc vězení!

„A za copak?“ rozhodí udíveně rukama. „Podle kterého zákona?“

A je mu jasné, že svět už není, jako býval, a že se pomalu nedá žít. Doléhají na něj temné, tíživé myšlenky. Ale pak, když vyjde ze soudní síně a spatří hloučky mužiků, kteří o něčem rozkládají, nepřemůže starý zvyk, vypne hrud a zařve chraptivým, zlostným hlasem:

„Lidi, rozejděte se! Žádné srocování! Marš domů!“